

Qua Jong

Foto cover: Carmen De Vos, uit de reeks: Het zotste dorp, K&S

Inhoudstafel

Inhoudstafel

- 3 Edito
Red de komkommer
- 4 Bed * boterham * bushokje
Jongeren brengen hun ochtendspits in beeld
- 7 Anders Dan Het Doorsnee-kind
Stijn Vanheule over ADHD en onze blik op kinderen
- 10 Wat staat er op het programma?
Voor veel kinderen is de vakantie toch niet zo vrij
- 12 Praten met kleuters
Wat we leerden uit een onderzoek voor de Gezinsbond
- 16 Aankondiging
ABC speelruimten - Mechelen - 20 september 2016
Studiedag/vorming van Kind & Samenleving

[@kindsamenleving](https://twitter.com/kindsamenleving)

www.k-s.be

“Zou het kunnen dat we nog iets van onze tieners kunnen leren? Moeten we hun chill-beleid niet gewoon inpikken? ”

Editio

RED DE KOMKOMMER

Wat zijn onmogelijke combinaties in het leven van een doorsnee tiener? Even denken. “Ik en orde.” “Ik en elke dag driehonderd gram verse groenten.” “Ik en de goede raad van mijn ouders.” “Ik en wekkers die veel te vroeg afgaan.” Vooral dat laatste misschien. Als tieners één voorwerp uit het heelal mochten wegstemmen, dan zou het wel die vermaledijde wekker zijn, omdat hij zo luidruchtig verkondigt dat het tijd is, of liever: dat er geen tijd meer is. Dat ze moeten voortmaken met douche, ontbijt en het volproppen van hun gymtas, en dat ze die toets nog moeten laten tekenen. (‘En waarom heb je dat niet gisterenavond gedaan?’ roept iemand in de verte. Vast een ouder.)

Zoals kapitein Haak achterna werd gezeten door Tick-Tock, de krokodil die een wekker had ingeslikt, zo laten tieners zich de ochtendspits in jagen (zie pagina 4). De rest van de dag wordt grotendeels gestructureerd door uren (lesuren, bus-uren, hobby-uren, studie-uren), tot de vakantie de metronoom stil legt. Het zal plots rustiger zijn, ‘s morgens aan de bushaltes, op de pleinen en in de buurtwinkels bij scholen. De tieners slapen nog, ze zijn moe. Soms vragen we ons af of ze ooit nog opstaan. Soms vinden we dat ze iets beters te doen moeten hebben, iets stoms desnoods. Deze lente kopte De Standaard: “Jongeren te bang en te lui om misdrijven te plegen.” Maar nee, dus. Ze laten ons gewoon zien wat echte vakantie mag zijn. Stilvallen. Zorgeloosheid. Vrijheid. Ontregeling.

‘Komkommertijd’, zo noemen we de periode waarin de stroom vertraagt, er nauwelijks iets gebeurt en FC De Kampioenen heruitgezonden wordt op tv. De Britten spreken over het *silly season*, de Duitsers hebben hun *Sommerloch* (‘zomergat’) en *Sommerlochtiere* (‘zomergatdieren’): dat zijn de gorilla’s, panda’s en zeemonsters die in het nieuws komen omdat er geen ander nieuws is. Het klinkt altijd wat denigrerend, alsof zoveel rust niet het echte leven kan zijn. Wij, volwassenen, hebben dan ook niet zoveel verstand van stilvallen, bang als we zijn we om iets te missen, en haastig om de dagen in te plannen. Vrije tijd beginnen we met die vreselijke vraag: “Wat staat er vandaag allemaal op het programma?”

Zou het kunnen dat we nog iets van onze tieners kunnen leren? Moeten we hun chill-beleid niet gewoon inpikken? We wensen u (en onszelf) in elk geval een zomer met gaten en komkommers. Een vakantie die tijd biedt om te herademen, gepieker los te laten en vrienden terug te vinden. Hang het uit. Omarm de komkommer. Neem met geliefden een zonnige bank in beslag. Ga pootje baden in een zee van tijd. En sla die wekker aan diggelen. Als u met vakantie gaat, dan moet hij tenslotte ook niet meer werken.

Kaat Schaubroeck

Bed *Boterham* Bushokje

De ochtendspits volgens tieners

Tussen het alarm van de wekker en het rinkelen van de schoolbel reppen duizenden tieners zich elke dag door hun ochtendspits. Hoe druk is die? En hoe verloopt de tocht? De leerlingen van de eerste moderne uit Deinze brachten hun eerste uren voor ons in beeld.

Door Marlies Marreel, Kaat Schaubroeck, Justine Rooze

Elke ochtend, rond een uur of acht, stromen ze uit bussen, langs pleinen en perrons, uit broodjeszaken en auto's. Haastig, druk gesticulerend, met de gsm in de aanslag, op weg naar hun 'werk'. Ze lachen luider dan de gemiddelde werknemer, ze zijn uitbundiger, lijken meer chaos te omarmen. Geen vaste pendelaarstred voor de tiener, maar een opeenvolging van drukte, trekken en duwen, plaagstootjes, en – uiteindelijk – oeverloos getreuzel bij de schoolpoort. Een heerlijk zootje ongeregeld, denk je dan, en toch. Ook in de ochtendspits van tieners zit verbazingwekkend veel structuur. Dat zagen we toch toen we de leerlingen van een eerste middelbaar in Deinze vroegen om hun ochtend in beeld te brengen.

GET UP

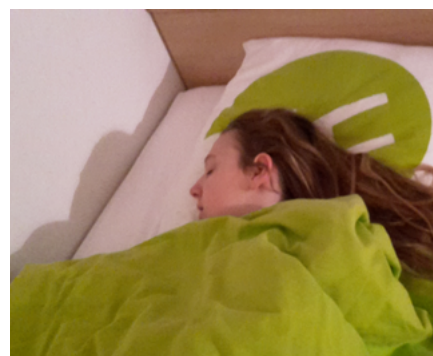
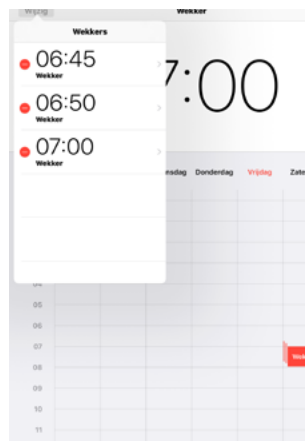
GET UP

GET OUT OF YOUR LAZY BED.

BEFORE I COUNT TO THREE - STEP TO IT
BABY.

(MATT BIANCO)

De tijd tikt voor iedereen even snel, maar wekkers doen niet aan gelijkheid: wordt de ene tiener al om zes uur uit bed gezoemd, dan mag de andere ruim een uur langer dromen. Hoe dan ook is het altijd een onchristelijk uur, wisten de leerlingen. "We moeten veel te vroeg opstaan!" Gelukkig is er de snooze-knop. En sommigen kunnen ook gewoon snel rennen: vanop een zelfde plek vertrekt de ene leerling al naar school terwijl de andere de dekens nog even over z'n hoofd trekt.

KAM JE HAREN

RECHT JE SCHOULDERS

DENK AAN JE TANDEN

(DOE MAAR)

Kleren die netjes klaarliggen, gezonde ontbijten, gepoetste tanden, boekentassen die al klaar staan. Tiensers die zowaar spontaan de vaatwasser vullen. Euh? Doen ze daar in Deinze iets speciaals in het leidingwater? Of zou het kunnen dat we iets andere resultaten hadden gekregen als de opdracht niet in klasverband was gegeven? Wat wel opvalt: sommige foto's (en sommige ontbijten) zijn duidelijk gemaakt zijn door anderen in huis, maar in beeld zijn die nergens te bespeuren. Geen ouders te zien, en ook geen broers of zussen, geen hond of kanarievogel. Misschien dat wakker worden dan toch vooral een individueel gebeuren is, een gevecht met het ochtendhumeur, en dus met jezelf: het is in dat eerste uur van de dag echt Me, myself and I.

Dieet? NOT

I ASKED MY DADDY, "WHERE ARE WE GOIN'?"

HE SAID, "WELL JUST FOLLOW OUR NOSE"

SO I LOOKED OUT THE WINDOW

AND DREAMED I WAS A COWBOY

(JOHN DENVER)

Wekkers, tandenborstels en boterhammen: het ochtendritueel wijkt in Vlaamse huishoudens nauwelijks af van z'n format. Maar zodra ze de deur uit stappen, gaan tienserroutes wél andere richtingen uit. Sommigen worden met de auto gebracht, bij anderen staat de fiets al klaar, of wordt het trappelen bij de bushalte. Het zijn vaak momenten waarvan tiensers intens genieten: van de wind in de haren, de vrienden in de bus, het uitzicht in de auto, en de muziek die daar vollen bak mag.

KLAAR VOOR SCHOOL !!!

ALL IN ALL IT'S JUST ANOTHER BRICK
IN THE WALL

ALL IN ALL YOU'RE JUST ANOTHER
BRICK IN THE WALL

(PINK FLOYD)

Het is niet omdat je aan de schoolpoort bent, dat je daar ook meteen doorheen moet stappen. Veel tieners hangen er graag zo lang mogelijk rond, wachten er op vrienden, genieten nog even van de buitenkant van de school. Straks wordt die school toch de grote slokop, die tieners voor een uur of acht uit het straatbeeld haalt. In de woorden van onze eerstejaars: #pfff #aangekomen op school #jammer!

Met heel veel dank aan Leiepoort campus Sint-Hendrik
Deinze, 1 moderne d. #1moderneD4thewin!

friends

Anders Dan Het Doorsneekind

STIJN VANHEULE OVER ADHD EN ONZE BLIK OP KINDEREN

Lange tijd werd ADHD gezien als een typische kinderziekte, en ook vandaag nog focust het onderzoek bijna uitsluitend op kinderen. Wat zegt dat over de manier waarop de maatschappij naar hen kijkt? Hoe ervaren de kinderen dit zelf?

Door Hans Berten

Het zijn volwassenen die de diagnose ADHD stellen, en bepaald gedrag dus als een probleem omschrijven, maar hoe ervaren kinderen dat eigenlijk zelf?

“Eerst en vooral heeft men in de psychiatrie al sinds meer dan honderd jaar een kleine groep kinderen geïdentificeerd die zeer rusteloos is en grote aandachtsproblemen heeft. Een deel van die kinderen ervaren dat ook zelf als problematisch. Dat syndroom is dan later vertaald in de DSM-3 (1980). Er werden een aantal criteria geformuleerd, maar die zijn zo vaag dat een veel grotere groep kinderen vanuit die bril bekeken kan worden. En dat zijn dan vooral die kinderen die in ons onderwijs minder goed aarden. Zeker in een klascontext die te eenzijdig prestatienormen oplegt, wordt ADHD dan een typisch probleem van een mismatch. Ons schoolsysteem heeft een ideaalbeeld van een goeie leerling: dat is iemand die stil zit en luistert naar de leerkracht, aandachtig is, en zijn huiswerk maakt. Kinderen die zich daar moeilijk aan kunnen houden, vinden we dus ‘afwijkend’. Wat wij in dat geval labelen als ADHD gaat naar mijn mening eerder over een systeem dat minder past bij dat specifieke kind. Waarom ben ik daar zo van overtuigd? In veel gevallen zie je dat een verandering van school plots het probleem doet verdwijnen.”

Functioneren die kinderen bij wie het eigenlijk om een mismatch gaat beter in andere types onderwijs, methodescholen bijvoorbeeld?

“Ik denk van wel, omdat methodescholen vaak meer bereid zijn rekening te houden met die leerlingen en hun leerstijl op hen af te stemmen. Je ziet er bijvoorbeeld dat ze het klaslokaal mogen verlaten, of dat er een grotere bewegingsvrijheid is om dingen te doen.

Uit onderzoek naar beeldvorming in de hersenen weten we ook dat die kinderen uit de grijze zone een grotere nood ervaren aan prikkels en zich vaak niet voldoende gestimuleerd voelen. Wat er in de klas gebeurt, is

“Wat wij in dat geval labelen als ADHD gaat naar mijn mening eerder over een systeem dat minder past bij dat specifieke kind.”

Wij hebben vaak de indruk in een vrije samenleving te leven, maar tegelijk heersen er zeer dwingende morele normen die onze identiteit bepalen. In die zin is er vandaag weinig tolerantie tegenover bijvoorbeeld kinderen die anders zijn, wat drukker, of die bezig zijn met iets wat op het eerste gezicht nutteloos of niet-productief lijkt.

voor hen op een of andere manier gewoon te saai. Dat zou kunnen verklaren waarom ze met papiertjes gooien, met hun smartphone bezig zijn of gewoon niet kunnen stilzitten. Bewegen op zich zorgt er al voor dat ze een aangenaam prikkelniveau bereiken. Als een klassysteem daar geen rekening mee houdt, zullen ze juist nog sterker op zoek gaan naar die prikkels. Dat is opnieuw een indicatie dat ons schoolsysteem te eenzijdig is afgestemd op een bepaald type leerlingen. Van alle ADHD-diagnoses die gesteld worden zijn er overigens ook 2/3 bij jongens, en 1/3 bij meisjes. Dat heeft voor een stuk te maken met het feit dat jongens meer motorisch en beweeglijk zijn ingesteld."

Reikt die mismatch tussen het kind en de omgeving ook breder? Kan rusteloosheid wijzen op dieperliggende problemen op school of thuis, die het kind rusteloos maken?

"Er is wel een duidelijk verband. Hoe meer problemen in de sociale context van een kind, zoals werkloosheid, armoede, vechtscheidingen, hoe groter de kans op druk en onaanmatig gedrag. Die mismatch kan van alles zijn: het kind wordt gepest op school, het vindt geen aansluiting bij de leerkracht of de peer-groep, het contact thuis loopt moeilijk, er kunnen spanningen zijn van culturele aard, omdat een gezin dat hier pas is komen wonen zijn draai nog niet heeft gevonden..."

Wij ervaren ADHD vaak als een probleem bij kinderen, en amper bij volwassenen. Zo'n zanger op een podium, een manager die blijft gaan, dat lijkt pure ADHD, maar daar hebben we dan bewondering voor. "Het toont ook daar weer dat die grijze zone meer te maken heeft met temperament en met stijl. Als volwassene zijn er veel meer mogelijkheden om een omgeving te kiezen in functie van je stijl en temperament, terwijl kinderen die vrijheid veel minder hebben. Voor mij is het bij wijze van spreken toegelaten om 1001 dingen te combineren omdat dat ook samenhangt met mijn job. Let wel: ook volwassenen kunnen nog een mismatch ervaren, doordat ze in een jobcontext terecht komen die zeer rigide is. Veel van wat we vandaag burn-out noemen, kan je op die manier begrijpen."

Wat doe je als ouder wanneer je via de school te horen krijgt dat je kind misschien ADHD heeft, ook al ervaren jij of het kind dat niet echt als een probleem?

"Het is belangrijk om druk en onaanmatig gedrag vooral niet te beschouwen als een ziekte, en om er rekening mee te houden dat de leerkracht dat misschien anders ziet, en dus misschien sneller aanstuurt op medicijnen. Wat kunnen ouders wel doen? Een pleidooi houden voor de eigenheid van hun kind, en vragen om de activiteiten op school daar zo goed mogelijk op af te stemmen. Maar ouders moeten ook zichzelf uitdagen, door te kijken welk soort aanbod hun kind nodig heeft, ook buiten de schooltijd.

Wij hebben vaak de indruk in een vrije samenleving te leven, maar tegelijk heersen er zeer dwingende morele normen die onze identiteit bepalen. In die zin is er vandaag weinig tolerantie tegenover bijvoorbeeld kinderen die anders zijn, wat drukker, of die bezig zijn met iets wat op het eerste gezicht nutteloos of niet-productief lijkt. Alles wijst erop dat die diagnoses verder toenemen. Ook het medicatiegebruik stijgt."

Medicatie waar kinderen dus niet noodzakelijk deugd van hebben?

"De kinderen die echt last hebben van hun druk en onaanmatig gedrag, hebben het meest nood aan een diagnose, en soms ook aan medicijnen als vorm van zelfregulering. Maar dan nog is het belangrijk om te zoeken naar andere vormen van zelfregulering. Sport kan daar een rol in spelen, omdat je daar kan je zoeken naar een limiet die voor jezelf aangenaam is. In die zin is het aan te raden om een kind iets intensief te laten doen, maar dat kan dus ook een creatieve uitlaatklep zijn: muziek bijvoorbeeld. Niet dat medicijnen een taboe zijn, maar het is toch interessanter als je ze niet je hele leven moet slikken."

Daarnaast heb je dus die grote groep anderen, die in de grijze zone zitten. Zij voelen zich vaak schuldig, omdat ze niet voldoen aan de verwachtingen van de ander, of ze verzetten zich net heel hard tegen dat label: ze willen niet op die manier bekeken worden. Als je ernaar vraagt, zeggen ze: 'Ik heb daar geen last van, maar ik neem die pillekes omdat het moet'. Die kinderen wordt er dus een vorm van abnormaliteit aangepraat, terwijl ze dat zelf niet zo ervaren: dat vind ik een probleem.

In mijn praktijk krijg ik het vaakst ouders te zien die in conflict komen met de diagnose van de school. Ze komen dan voor een second opinion, ook al omdat ze weten dat ik hier anders naar kijk. Maar je moet als ouder al vrij sterk in je schoenen staan om daar tegenin te kunnen gaan, zeker als iets geduid wordt als een gezondheidsprobleem: je wil natuurlijk niet de gezondheid van je kind op het spel zetten. Het is dan goed te beseffen dat dit eigenlijk een probleem is van normen, en niet van ziekte of gezondheid.

“Naast die kleine groep die echt last heeft van zijn rusteloosheid, heb je dus die grote groep anderen, die in de grijze zone zitten.

Die kinderen wordt er dus een vorm van abnormaliteit aangepraat, terwijl ze dat zelf niet zo ervaren: dat vind ik een probleem.”

Stijn Vanheule
Psychodiagnostiek
anders bekeken:
kritieken op de DSM

Een pleidooi voor functiegerichte diagnostiek

LANNOO
CAMPUS

Prof. Dr. Stijn Vanheule is psychoanalyticus (lid Kring voor Psychoanalyse van de NLS), en als hoofddocent en voorzitter verbonden aan de vakgroep Psychoanalyse en Raadplegingspsychologie van Universiteit Gent. Hij doet aan onderzoek over o.a. burnout, depressies en psychose en schreef een boek dat de gevaren schetst van een diagnostiek gericht op labeling. Daarin houdt hij een pleidooi voor een functiegerichte diagnostiek waarbij de eigenheid van het individu en diens sociale context centraal staan.

Wat staat er op het programma?

OOK IN DE VAKANTIE WORDT HET SOMS DRUK, DRUK, DRUK

De zomer begint, je kunt de vakantie al ruiken. Een bijna eindeloze, nog op te vullen tijd – of heeft de realiteit dat idee ingehaald?

Door Johan Meire

Vakantie komt van het Latijnse vacare. 'Leeg zijn' of 'leeg maken', betekent dat, en 'vrij zijn van'. Voor kinderen is dat natuurlijk vrij zijn van de school, maar toch ook van allerlei andere verplichtingen. Het is tijd waarvoor ze zich niet hoeven te verantwoorden. Toch is die vakantie vaak allesbehalve leeg: ze is al vooraf behoorlijk ingevuld. Er is het kamp met de jeugdbeweging, een logeerpartijtje bij de grootouders, een ponykamp en een week van grabbelpasactiviteiten...

Dat die drukte botst met het woord 'vakantie', of met het idee dat we ervan hebben – die eindeloze zomer! – is misschien maar een semantische of historische discussie. Vakantie kan allerlei invullingen krijgen en hoeft niet leeg te zijn: veel kinderen willen juist graag dat hun vakantie propvol zit. Bovendien maakt het groeiende en diverse aanbod van kampen dat organisatoren creatief inspelen op wat kinderen willen. Naast de traditionele sport- en jeugdbewegingskampen en de kampen met de mutualiteit, zijn er ook heel wat minder klassieke kampen, al dan niet met overnachting. Meehelpen op de boerderij, je eigen kleren ontwerpen, gewoon zomers plezier aan zee, grote kampen bouwen, cupcakes bakken: geen gebrek aan themakampen. En op lokaal vlak heeft elke gemeente een brochure die heel het plaatselijke aanbod voor de zomer samenbrengt: het vakantiespeelplein, kinderopvang, allerlei kampen van de lokale clubs...

WAT TELT VOOR KINDEREN?

Keuzestress over vakanties, ook dat moet nieuw zijn, maar het is zo: het enorme aanbod maakt het voor ouders en kinderen niet altijd makkelijk om een juiste keuze te maken. Hoe gaat

“Als alles vooraf vastligt, botst dat immers met het idee van vrije tijd. Die is dan eigenlijk helemaal niet meer vrij.”

het er precies aan toe op dit of dat speelplein, op het ponykamp of tijdens de grabbelpasactiviteit? Hebben kinderen er vrijheid, krijgen ze letterlijk en figuurlijk speelruimte, of moeten ze vooral meedoen? Het is vooraf niet altijd makkelijk in te schatten hoe flexibel de begeleiders omgaan met het geplande verloop van de dag. Voor kinderen maakt die flexibiliteit nochtans heel veel uit. Hebben begeleiders gevoel voor de spanningsboog in een activiteit, voor de signalen van kinderen die nú willen spelen of juist tactieken zoeken om te 'ontsnappen'? Zijn ze in staat om niet nodeloos vast te houden aan wat gepland is? Ook dat bepaalt voor kinderen sterk mee hoe ze een activiteit, een werking, een kamp ervaren. Veel kinderen waarderen vooral variatie en keuzemogelijkheden sterk.

Zo kunnen kinderen over een eerder losse, open werking enorm enthousiast vertellen omdat het vrije in vrije tijd voor hen zo vooropstaat: 'ze laten ons vrij', 'we mogen hier doen wat we willen'. Ze vergelijken het met andere georganiseerde vrije tijd waarin 'niets mag', 'alles in groep moet' of ze niet kunnen kiezen. Die vrijheid is dan wel alleen zo positief als ze beschikken over een mooi aanbod aan materiaal, spelende begeleiders, én echte activiteiten die ze niet zomaar op zichzelf kunnen verzinnen. Dat speciale 'wow-gevoel' waarderen kinderen immers in sterker geleide spelletjes: grote activiteiten, zotte leiders en samen spelen met een hele hoop andere kinderen is net wat ze zo fijn vinden aan georganiseerd spel.

Kinderen maken ook een duidelijk onderscheid tussen wat ze van een activiteit verwachten: is het vooral 'voor het plezier', of is het met een duidelijke bedoeling, om iets bij te leren? In de heel doelgerichte parascolaire of sportactiviteiten, waar het echt gaat om beter worden, laten kinderen zich graag leiden: 'je wil toch beter worden in je sport'. Betekent diezelfde sport vooral plezier maken, dan zal het strikte afdwingen van oefeningen en regels botsen met hun verwachtingen.

GEZOCHT: KAMP MET EEN VISIE

Om verwachtingen en aanbod goed op elkaar af te stemmen, heeft een werking er dus alle belang bij om zichzelf duidelijk te profileren: 'Dit doen wij, zo ziet een dag eruit, dit kan je verwachten, ons kamp is voor kinderen die liefst van al...' Eigenlijk komt het erop neer een visie heel concreet te vertalen: wat is vrije tijd, hoe spelen wij daarop in en waarom doen we het op de manier waarop wij het doen? Die visie is zelden af te lezen in brochures en online programma's, terwijl het voor kinderen erg veel uitmaakt. Geldt de jeugdbeweging, met vooral geleide spelletjes, als model? Gaat het er losser of juist 'schoolser' aan toe?

Tegelijk zullen begeleiders ook altijd rekening moeten houden met die kinderen die meer 'toevallig' ergens terecht komen, en daar dan al dan niet in passen. Er zijn immers twee vaststellingen te maken. De eerste is dat niet alle kinderen graag naar georganiseerde vrijetijdsactiviteiten komen. Er zijn best wat kinderen die in de vakanties naar het speelplein, de opvang of een kampje 'moeten' gaan, terwijl ze dat niet per se zelf graag willen. Dat heeft onder andere te maken met de maatschappelijke realiteit: de toegenomen nood aan opvang tijdens de lange zomervakantie. Voor kinderen die hun vrije tijd liefst thuis doorbrengen of gewoon graag buiten zijn, is zo'n georganiseerde vakantie niet evident. Daarin verschillen ze niet zo heel veel van volwassenen:

vanavond trekt u misschien naar de badmintonclub, ligt u in uw zetel voor tv, of gaat u op café. Dat hoeft u aan niemand uit te leggen of te verantwoorden: dat is juist waarom het vrije tijd is.

Een tweede vaststelling is dat er een zekere willekeur kan zitten in de plekken en activiteiten waar kinderen in hun vakanties juist terecht komen. De nabijheid, de kostprijs, vriendjes die er ook heen gaan, het al dan niet volzet zijn... hebben allemaal mee hun impact op de uiteindelijke keuze. Soms speelt het toeval, soms hebben kinderen in hun buurt of door hun financiële situatie niet de kans om vrij te kiezen uit alle mogelijkheden.

Beide vaststellingen zijn des te relevanter in een context waarin vrijetijdsactiviteiten toch iets vaker als 'opvang' worden gezien, door ouders en door gemeenten die deze activiteiten aanbieden of coördineren. Dat zie je bijvoorbeeld weleens op het speelplein, [zo stelden we vorig jaar nog vast in ons speelpleinonderzoek](#). Een vakantie die voor kinderen grotendeels wordt ingevuld omdat het nu eenmaal niet anders kan, stelt de begeleiders voor uitdagingen, en maakt vakantie ook voor kinderen zelf niet altijd leuk. Als alles vooraf vastligt, botst dat immers met het idee van vrije tijd. Die is dan eigenlijk helemaal niet meer vrij.

Net speels genoeg

Over onderzoek met kinderen en praten met kleuters

Onderzoek met kinderen is vaak een zoektocht naar evenwicht. Met een speelse en actieve aanpak zoek je aansluiting bij hun leefwereld, maar tegelijk wil je wel correcte inzichten verzamelen. Hoe werkt dat in de praktijk? Verslag van een bevraging die we, op vraag van de Gezinsbond, deden bij kleuters.

Door Johan Meire en Marlies Marreel

Hoe beleven kleuters de tijd die zij met hun grootouders doorbrengen? Wat waarderen zij daarin speciaal? Wat betekent het begrip 'grootouders' voor hen? De Gezinsbond vroeg Kind & Samenleving om hierover een kwalitatief onderzoek te voeren bij kleuters. Een originele vraag, want onderzoek over het thema is schaars, zeker bij jonge kinderen. Een uitdagend thema ook, want het gaat heel direct over betekenisgeving. 'Grootouders' zijn ook altijd 'mijn grootouders', en voor elk kind betekent dat weer iets anders. Bovendien zou het onderzoek gebeuren in klasverband. We trokken naar de derde kleuterklas in vijf diverse scholen – van Molenbeek tot een 'blanke' methodeschool. Dat betekende dus dat we daar gingen praten over afwezige personen, die we zelf ook niet kenden.

Het werd, vooraf en tijdens het onderzoek, een oefening in balanceren: tussen een methodiek die speels en concreet genoeg was, zodat de kleuters zin kregen om mee te doen, en de ernst die goed onderzoek vraagt. Een te speelse aanpak is immers net een van de grootste valkuilen bij onderzoek met kinderen. De methodieken die we aanvankelijk uitdachten, werden in de loop van het proces dan ook behoorlijk uitgekleed, tot ze net speels-en-serieus genoeg bleken.

MARSMANNETJES IN DE KLAS

In elk van de klassen hielden we eerst een focusgesprek met zes kleuters samen. Om de aandacht voor ons en ons onderzoek vast te houden, én de kleuters vanuit een houding van onwetendheid te kunnen bevragen (wat is dat, een opa en oma?), vatten we het idee op om 'marsmannetjes' te spelen. Een ruimtewezen is op bezoek op aarde, en wil weten hoe mensen er leven. Hij heeft al eens van grootouders gehoord, maar weet niet precies wat ze zijn. Het eerste idee om onszelf echt te verkleden of van een masker te voorzien werd afgezwakt omdat het de aandacht teveel op het ruimtewezen zou richten, terwijl dit voor ons enkel een middel was. Eén van de onderzoekers speelde de rol van ruimtewezen met behulp van een groene, bizar-grappige handpop.

Met deze insteek van 'onwetendheid' konden we kleuters spontaan laten definiëren wat nu juist een oma of opa is. De animositeit over de herkomst van de handpop ('die is niet echt!', 'gaat die nu terug naar zijn planeet?') beperkte zich vooral tot de inleiding en het einde van het gesprek. Maar ze maakte wel zonder meer mogelijk dat wij 'domme' vragen stelden over wat grootouders precies zijn, afgewisseld met meer 'gewone' vragen van de andere onderzoeker. Om enkele specifieke thema's aan te brengen, gebruikten we kinderboeken over grootouders. Zo konden we spreken over zaken als meehelpen of blijven logeren. Het oorspronkelijke idee om echt een verhaaltje voor te lezen en dan daarop door te vragen, zwakten we af door losse prenten te gebruiken als aanzet. Dat werkte meestal heel goed, al waren er soms discussies over de vraag of de afgebeelde personen wel echt een opa of oma waren: 'want die heeft geen rimpels'. De losse prenten bleven voor de meeste kleuters losse prenten. Toch kregen we ook wel de vraag: 'Wanneer gaan jullie nu het verhaaltje vertellen?'

Marsmannetjes...Met deze insteek van 'onwetendheid' konden we kleuters spontaan laten definiëren wat nu juist een oma of opa is.

Vooraf vreesden we dat de gesprekken na een tijdje zouden uitdoven of ontwaarden in chaos, maar het tegendeel bleek waar. De focusgesprekken namen 25 à 35 minuten in beslag, en het bleek geen probleem om heel die tijd met de kleuters te spreken zonder dat de groep afhaakte. Bovendien werkte de onderlinge interactie beter dan verwacht. Kleuters gingen, in beperkte mate, in op elkaars verhalen.

SPEELGOED ALS HOUVAST

Na het focusgesprek praatten we verder over het thema met de zes kleuters, maar dan individueel. Tijdens deze gesprekjes maakten we gebruik van een reeks diverse playmobilfiguurtjes, waaruit kinderen hun grootouders, zichzelf en hun ouders mochten kiezen. De figuurtjes boden doorheen het gesprek houvast: de kleuters konden de figuren verplaatsen, bij elkaar zetten... om bijvoorbeeld te tonen hoe ze bij deze of gene grootouder op bezoek gingen. Terwijl we eerst dachten de playmobilfiguurtjes te plaatsen in playmobilhuisen en aan te vullen met allerlei accessoires, gebruikten we uiteindelijk clichétekeningen van huisjes als ondergrond, omdat details over de fysieke plek hier weinig ter zake deden en alleen maar van het gesprek zouden afleiden.

De gesprekken bleken complementair met het groepsgesprek: er was meer tijd voor het individuele verhaal, en sommige kinderen die in de groepsgesprekken op de achtergrond bleven, vertelden nu wél honderduit.

Toch bleken de speelgoedfiguurtjes soms te aantrekkelijk. Sommige kleuters hadden na het groepsgesprek genoeg verteld en hadden duidelijk andere verwachtingen van de playmobilmannetjes: 'Wanneer gaan we spelen?' 'Ik heb nog niet met deze gespeeld'. Een paar gesprekken leverden daarom nauwelijks informatie op: de kinderen stortten zich helemaal op de speelgoedfiguurtjes.

“Mijn bomma moet hier zijn. Die ligt in het ziekenhuis. Kunnen we haar hier leggen? Ik ben al wel eens in het ziekenhuis geweest. Maar dat is een ziekte dat die alles vergeet. En de dokter weet niet hoe dat gekomen is, en ook niet hoe ze dat moet wegdoen.”

PRECISIEWERK

“Want oma's hebben grijs haar! Aha. ”

“Zijn alle oma's grijs?”

“Néé, haha, alleen het haar! ”

“Ah, oef! Hebben alle oma's dan grijs haar?”

“Nee, sommige hebben wit haar.”

Ook al was de aanpak speels genoeg om het merendeel van de kleuters te boeien en voldoende doelgericht om vooral relevant materiaal op te leveren, toch bleek zorgvuldigheid een voortdurende bekommernis. De grootste moeilijkheid in het onderzoek was dat het spreken van de kleuters over hun grootouders nu en dan te vaag of te selectief bleef. Verhalen over grootouders en – wellicht – overgrootouders of ooms en tantes liepen door elkaar (over wie ging het nu?), en soms kwamen na een hele tijd plots grootouders op de proppen die er eerst niet te leken zijn ('Dus een oma en een opa. En je hebt geen andere grootouders? Niet nog een oma of een opa?' 'Neeen'. Tot er plots toch een andere oma in beeld verscheen die ook soms aan de schoolpoort stond). Een meer rigide nadruk op het identificeren van welke grootouders een kind precies had, had deze onduidelijkheid wellicht kunnen verminderen, maar niet voorkomen, omdat de term 'grootouders' voor kleuters zo rekbaar kan zijn.

Onderzoek met kleuters blijkt hoe dan ook precisiewerk – ook op microniveau. Kleuters begrijpen alles soms zeer letterlijk, en zinnen moeten bijgevolg erg nauwkeurig geformuleerd worden. Al is het dan voor grote mensen eigenlijk gewoon genieten.

De Gezinsbond stelt het onderzoek, samen met de resultaten van een bevraging bij grootouders, voor op 29 juni.

ABC speelruimten - Mechelen

20 september 2016

Bent u tijdens uw werk bezig met speelruimte? Bent u betrokken bij planning, ontwerp of het onderhoud van plekken waar veel kinderen en jongeren komen? Dan nemen wij u graag op sleeptouw tijdens de derde editie van onze interactieve vorming. Een dag lang toetsen we een verfrissende kijk op spelen aan concrete projecten op het terrein.

WAAR?

Na Brugge en Antwerpen kiezen we dit jaar voor Mechelen als uitvalsbasis. De laatste jaren zijn ook hier veel terreinen en spelprykkels ontwikkeld. Zo kunnen we u een mooie staalkaart bieden van de kansen en uitdagingen binnen het speelruimtebeleid. In de namiddag focussen we op kleine en grotere avontuurlijke speelruimten (met o.a. een bezoek aan de avontuurspeelplaatsen van Planckendaal).

VOOR WIE?

We richten ons op ontwerpers, speelruimteconsulenten, jeugddienstmedewerkers, medewerkers van groendiensten en andere gemeentelijke diensten met een hart voor speelruimten en speelkansen. Ook werknemers van andere organisaties, overheden en bedrijven zijn meer dan welkom. Uit de vorige editie leerden we dat ook de contacten tussen gemeenten en diensten verfrissend en inspirerend zijn.

WAT?

We gaan een dag op pad met de fiets, verkennen diverse spelterreinen en gaan dieper in op de speelkansen. Op die manier kunnen we een theoretisch kader toetsen aan de praktijk. Bovendien zullen beleidsmedewerkers ook hun visie op het speelweefsel toelichten.

PRAKTISCH

Vanaf 09.20h kunnen de fietsen worden afgehaald aan fietspunt Mechelen. Om 9.40h starten we effectief. We eindigen om 16.45h aan het Station Mechelen.
Kostprijs: 75 euro - Aantal plaatsen: max.25.
Verhuur van fiets, koffiepauze, broodjeslunch, infopakket zijn inbegrepen.

INSCHRIJVEN

Inschrijven kan via onze [website](#).

Contact inschrijvingen – Kris Schonken - t. 02 894 74 61

Deze dag wordt mogelijk gemaakt met de steun van de Vlaamse Overheid, Afdeling Jeugd en de stad Mechelen.

COLOFON

QuaJong, de wereld volgens kinderen en jongeren wordt 3x per jaar digitaal verspreid.

U kunt zich gratis abonneren via www.k-s.be

Daar kan u zich ook aanmelden voor het e-zine Kind & Ruimte.

Contactgegevens:
Nijverheidsstraat 10
1000 Brussel
02 894 74 61
info@k-s.be

Verantwoordelijke uitgever
An Piessens

Werkten mee aan dit nummer: Hans Berten, Johan Meire, Marlies Marreel, Justine Rooze.
Eindredactie: Kaat Schaubroeck. Vormgeving: Francis Vaningelgem

Overname van artikels uit QuaJong is geen probleem, mits expliciete bronvermelding.

Foto's, filmpjes en andere grafische elementen worden door het auteursrecht beschermd. Wil u ze reproduceren, dan moet u hiervoor de uitdrukkelijke schriftelijke toestemming hebben van QuaJong.

Met steun van de
Vlaamse overheid